EUGENIU COŞERIU DESPRE ARTA LIMBAJULUI

DIANA VRABIE[*]

Lingvist cu vaste preocupări literare şi cu o subtilă intuiţie artistică, Eugeniu Coşeriu a manifestat de-a lungul timpului o pasiune deosebită pentru definirea limbajului poetic, fiind recunoscut în plan mondial ca mare teoretician şi filosof al limbajului în adevăratul înţeles al cuvântului, adică omul care – după cum spunea Hegel despre Socrate – şi-a trăit doctrina în cel mai propriu şi direct mod. Într-o lucrare publicată cu mai mult de un sfert de secol în urmă, N.C.W. Spence (1960: v. 12, f. 1) prezenta opera lui Eugeniu Coşeriu ca pe un eveniment de excepţie în domeniul ştiinţei limbajului.

Considerând domeniul *limbajului poetic* drept unul eminamente privilegiat, Eugeniu Coşeriu îşi propune, încă de la primele sale cercetări, să îi definească esenţa. Astfel, în studiul *La lingua di Ion Barbu* (1949), apărut în Italia, la Milano, formulează pentru prima dată ideea *sistemului* şi a *normei* şi, anume, a sistemului limbii văzut ca sistem de posibilităţi. Pornind de la o serie de creaţii ale lui Ion Barbu (deşi aplicaţia poate fi extinsă la creatorii de literatură, în general), lingvistul demonstrează că acestea sunt posibilităţi ale sistemului limbii române, deşi nu apar reglementate de norma acesteia. În versul „Argintul unei scule, de preţ, atunci picat*ă*” (nu „atunci picat*e*”), determinativele apărute între substantiv şi adjectiv îl fac pe cel din urmă să nu mai aibă declinare, chiar dacă norma indică altceva. Aceste observaţii şi multe altele, aplicate pe textele literare, l-au determinat pe Coşeriu să definească limbajul ca o *activitate liberă şi creatoare*, a cărei singură „cauză eficientă” (în termenii lui Aristotel) este individul vorbitor, urmând o dublă finalitate, cea *expresivă* (de a se exprima pe sine) şi cea *comunicativă* (de a fi înţeles de ceilalţi vorbitori): „limbajul este comunicare, însă trebuie să facem deosebirea […] între comunicarea cu *cineva* şi comunicarea *despre ceva*” (Coşeriu 2002: 19).

Format ca lingvist şi filosof al limbajului în perioada poststructuralistă, Eugeniu Coşeriu răstoarnă principiile structuralismului, intuind şi, ulterior, definind cu multă

[*] Universitatea de Stat „Alecu Russo”, Bălţi, str. Puşkin, nr. 48, Republica Moldova.

ALIL, t. LI, 2011, Bucureşti, p. 415–418

BDD-A1248 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 08:05:03 UTC)

perspicacitate limitele concepţiei despre limbaj a lui Ferdinand de Saussure, dar propunând, totodată, şi unele interpretări proprii acestuia.

Distincţia esenţială vizează dihotomia *limbă–vorbire*, în accepţia lingvistului genevez, pe care Eugeniu Coşeriu le defineşte luând ca reper indisolubil *vorbirea*, înţeleasă ca „măsură a tuturor manifestărilor de limbaj", urmând ca «limba» (înţeleasă de Saussure ca *sistem*) să fie găsită tot în «vorbire», pentru că, în timp ce limba e în întregime conţinută în vorbire, vorbirea nu e în întregime conţinută în limbă. Argumentele lui Coşeriu ţin de faptul că noi „nu vorbim numai cu limba, cu sistemul lingvistic, ci vorbim, în afara de faptul că vorbim, şi cu tot corpul, vorbim şi cu toată cunoaşterea lucrurilor şi cu toate ideile despre lucruri şi cu toate imaginile pe care le avem despre lucruri, şi cu toate contextele, nu numai explicite, ci şi implicite" (Coşeriu 1994: S*emantica structurală*, 98).

Ceea ce reţine lingvistul de la Tübingen din concepţia lui Saussure referitor la problema limbajului este *tehnica liberă a limbii funcţionale*, „o noţiune destul de complicată, fiindcă înseamnă numai tehnică liberă, prin urmare nefixată, şi numai a limbii funcţionale, deci a unui sistem lingvistic omogen. Şi acest sistem lingvistic omogen se poate studia numai din punct de vedere structural, fiindcă a studia din punct de vedere structural nu înseamnă a impune structuri limbii, ci a constata care sunt structurile efective într-o limbă" (Coşeriu 1998: 31). Astfel, lingvistul ajunge să distingă în *ceea ce e limbaj primar*, vorbire despre lume, „ceea ce depinde de o vorbire care a fost, de ceea ce se reia deja ca structurat", adică *discursul repetat*, înţeles ca „tot ce este fixat deja sub formă de construcţie". Urmând în dezbaterile sale principiul socratic *de a spune lucrurile aşa cum sunt*, Eugeniu Coşeriu îşi precizează ideea astfel: „Ar fi foarte greu să exemplificăm din punct de vedere structural şi într-o descriere structurală exemplul *cai verzi pe pereţi*, unde nu există nici *cai*, nici *verzi*, nici *pereţi*" (Coşeriu 1998: 32).

Antinomică „structuralismului *static*, interesat de *sistemul* abstract şi imobil, concepţia lingvistică a lui Eugeniu Coşeriu este una dinamică, întemeiată pe ideea *creativităţii limbii*, a identităţii originare dintre *limbaj* şi *poezie*, idee care apare la Benedetto Croce", observă justificat Nicolae Saramandu (2002: 61). Plecând de la ideea creativităţii limbajului şi încercând să împace creativitatea acestuia cu tradiţiile fixate şi cu normele sociale, Eugeniu Coşeriu ajunge să definească limbajul drept o *activitate* (*energeia*), care se bazează pe *ştiinţa de a face* (*dynamis*), *produsul* (*ergon*) fiind textul la nivel individual. „Momentul în care s-a creat un cuvânt, acesta este actul poetic, care, de altfel, e de la «a face», deci «când s-a făcut», nu «când s-a întrebuinţat». Pe urmă îl putem întrebuinţa în mai multe feluri şi reproduce"(Coşeriu 2002: 16), opinează lingvistul. Prin ideea de creativitate, Eugeniu Coşeriu plasează studiul limbii în sfera ştiinţelor culturii.

Dar, dacă Croce identifica *subiectul absolut* (creatorul de poezie), care este un subiect universal, lipsit de *alteritate*, cu *subiectul limbajului*, care are ca dimensiune constitutivă tocmai *alteritatea*, identificând limbajul cu poezia, Eugeniu Coşeriu nu recunoaşte această identitate, motivând că „subiectul creator al limbajului este totdeauna subiect între subiecte, nu este un subiect absolut sau universal. Este un subiect între subiecte. Este un subiect care

BDD-A1248 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 08:05:03 UTC)

se înţelege pe sine însuşi ca subiect cu alte subiecte, ca un «eu» care recunoaşte un «tu», adică un alt «eu» posibil" (Coşeriu 2002: 16). Astfel, conceptele de *creativitate* şi *alteritate* se dovedesc fundamentale în cercetările coşeriene despre limbajul poetic, aşa cum este şi firesc într-o teorie a lingvisticii integrale. „Anume interesul pentru limbajul poetic l-a condus spre cercetarea şi revelarea celor mai importante aspecte, cărora s-a consacrat ulterior, în special fundamentarea trihotomiei *limbă–sistem–normă*", observă Elena Ungureanu (2002: 120).

Totodată, limbajul poetic, în accepţie coşeriană, nu mai este *antilimbaj*, diferit de celelalte limbaje, ci cumulează funcţiile acestora, devenind un *limbaj absolut*, iar în această ipostază, ajunge să fie identificat cu poezia: „Limbajul se poate face absolut în poezie, unde limbajul nu mai este numai semnificaţie şi desemnare, ci este şi *sens.* Şi atunci limbajul devine absolut, e izolat, şi devine operă" (Coşeriu 2002: 21). În felul acesta, Eugeniu Coşeriu răstoarnă teoria bine încetăţenită a *limbajului poetic ca deviere*, calificând, în fapt, limbajul cotidian, cel ştiinţific, drept devieri de la limbajul poetic, originar, venit dintr-o istorie absolută a spiritului, „unde faptul creat este faptul originar, care rămâne definitiv. Deci acolo nu se poate deosebi limbajul de poezie" (Coşeriu 2002: 17). Menţinând antinomia *limbaj poetic–limbaj cotidian*, lingvistul pledează pentru calificarea limbajului cotidian, dar şi a celui ştiinţific, drept „drastice reduceri funcţionale ale limbajului ca atare", în timp ce limbajul poetic ar fi „limbajul pur şi simplu cu toate funcţiunile ca funcţiuni actuale" (Coşeriu 1994: *Limbajul poetic*, 153).

Părinte al „realismului lingvistic", concept care vine să definească cel mai edificator, în accepţia lui Dumitru Copceag, doctrina ştiinţifică a lingvistului de la Tübingen, Coşeriu ajunge să elucideze marea confuzie saussuriană, „distingând între ceea ce aparţine planului realităţii limbajului şi ceea ce nu are decât o existenţă convenţională (ca procedeu metodologic) în planul cercetării acestei realităţi" (Copceag 2002: 100), şi realizează, finalmente, o analiză de-a dreptul originală a realităţii limbajului, văzut ca o schimbare perpetuă: „Cuvintele se schimbă continuu: nu numai din punct de vedere fonic, ci şi din punct de vedere semantic, un cuvânt nu este niciodată acelaşi […]. Această schimbare continuă, această năzuinţă neîntreruptă de creaţie şi de re-creaţie, în care, ca pe nişte pânze ondulante cu mii de nuanţe sau ca pe suprafaţa scânteietoare a mării în bătaia soarelui, în nici un moment nu se poate fixa un *sistem static concret* [subl.a.], deoarece în fiecare moment sistemul se frânge pentru a se reconstitui şi pentru a se frânge din nou în momentele imediat succesive – această schimbare continuă este tocmai ceea ce numim realitatea vie a limbajului" (Coşeriu 2001: 41).

BDD-A1248 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 08:05:03 UTC)

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

Copceag 2002 = Dumitru Copceag, *„Realismul lingvistic" sau doctrina ştiinţifică a lui Eugeniu Coşeriu*, în „Limba română", nr. 10.
Coşeriu 1994 = Eugen Coşeriu, *Prelegeri şi conferinţe (1992–1993)*, Iaşi [Supliment la „Anuar de lingvistică şi istorie literară, t. XXXIII/1992–1993].
Coşeriu 1998 = Eugeniu Coşeriu, *Concepţia mea despre limbaj şi lingvistică şi receptarea ei în diferite ţări din lume*, în „Revistă de lingvistică şi ştiinţă literară", nr. 5, p. 31.
Coşeriu 2001 = *Creaţia metaforică în limbaj*, în „Dacoromania", serie nouă, IV/2000–2001, p. 15–41.
Coşeriu 2002 = Eugeniu Coşeriu, *Despre creativitate în limbă*, în „Sud-Est", nr. 1.
Saramandu 2002 = Nicolae Saramandu, *Eugeniu Coşeriu, teoretician al limbajului*, în „Academica", nr. 7, p. 61.
Spence 1960 = N.C.W. Spence, *Towards a New Synthesis in Linguistics: the Work of Eugenio Coseriu*, în „Archivum Liguisticum", v. 12, f. 1.
Ungureanu 2002 = Elena Ungureanu, *Eugeniu Coşeriu despre arta limbajului şi limbajul artei*, în „Limba română", nr. 10.

EUGENIO COSERIU – ABOUT THE LANGUAGE'S ART

ABSTRACT

This article underlines Coseriu's considerations about the language's art. It must be pointed that it's a strong connection between language and poetry, and this relation is based on the creativity of language. The language is identified with the poetry as an absolute language. At the same time, in Coseriu's opinion there are two concepts – *creativity* and *otherness* – which define the language.

Key-words: *Eugenio Coseriu*, *system*, *norm*, *language*, *speech*, *creativity*.

BDD-A1248 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 08:05:03 UTC)